

(ע"ב) ... אמר לו רבי יהודה: הנח לכהן גדול ביום הכפורים שטומאה הותרה לו בציבור. מכלל

דרבי שמעון סבר טומאה דחוויה היא בציבור... כבר הסבירו המפרשים בפנים שונות את פסקי הרמב"ם, שפסק אין עודהו על מצחו אינו מרצה – כרבי יהודה, ומאידך פסק טומאה דחוויה בציבור, ואם כן הלא קמה וגם ניצבה קושית רבי שמעון, כהן גדול ביום הכפורים יוכיח, שאין הציץ על מצחו ומרצה; –

כסף משנה (ביאת מקדש ד, ח) – (קושית ר' שמעון אינה מכרחת, ורבי יהודה תירץ לו לרווחא דמלתא).

מו"מ בתירוקן זה – ע' בשאגת אריה לה; זבח תודה; עמודי אור ב; אגרות משה קדשים ה.

שער המלך (ביאת מקדש ד, ח); **חזון איש** (קכו, ז); **בית זבול** (ח"א כב) – (הרמב"ם סמך על הברייתא ד'היה מקריב מנחת פרים...'; שפשטה מורה שאעפ"י שטומאה דחוויה בציבור, אין הציץ מרצה אלא בעודהו על מצחו).

הגהות מהר"ץ חיות – (קושית רבי שמעון אינה אלא לרבי יהודה לשיטתו שחושש למיתה – א"כ מדוע לא חששו לטומאת מת של הנכנסים אצל הכהן בפרישתו, ותירץ לו כדלעיל טומאה הותרה בציבור. אבל לדין שאין חוששים למיתה אפשר שטומאה דחוויה בציבור).

באגרות משה (קדשים ה) דחה תירוקן זה.

מרומי שדה – (יש לישב קושית רבי שמעון באופן נוסף; גם אם טומאה דחוויה בציבור, אין להחליף כהן שנטמא במת, כי לכתחילה צריך כהן שנתרבה או נמשח שבעה ימים).

יש להעיר שבתורא"ש ועוד מפרשים נקטו כהנחה פשוטה שלמ"ד 'דחוויה' – מעבירים את הכהן.

שו"ת בית זבול (ח"א כב, ט) – (הרמב"ם נקט להלכה שהקובע לענין ריצוי ציץ הוא שעת ההקרבה ולא שעת חלות הטומאה, הלכך אין לשאול מכה"ג ביוהכ"פ, כי אין שם טומאה מהתורה כשהוא בפנים, שדם קדשים אינו מכשיר וקטורת אינה מקבלת טומאה מהתורה).

וע"ע חזו"א; אגרות משה קדשים ה.

עמודי אור (ב) – (להלכה שפסק הרמב"ם דם קדשים אינו מקבל טומאה, וכן הקטורת, א"כ אין צריך ריצוי ציץ בשעה שנכנס הכהן לפני ולפנים, ורק לרבי יהודה הקשה ר"ש מפני שסובר שמקבלים טומאה).

כתבי קהלות יעקב (קלד) – (קושית ר"ש רק לשיטתו שמעברים השנה לכתחילה בשביל הטומאה וצריך ריצוי ציץ בשביל עיקר הכפרה, אבל להלכה נקט הרמב"ם שא"צ ריצוי ציץ אלא לקובעו בפיגול ולהוציא מידי מעילה ולא לעצם הכפרה).

ביצהק יקרא (ח"א יט) – (הרמב"ם סמך על הסוגיא במנחות (צט) גבי לחם הפנים, ש'תמיד' מתקיים במשך כל זמן מצותו הגם שאינו תמיד ממש, הלכך בשעת עבודת בגדי לבן ביוהכ"פ שאין זה זמן הציץ, אין חסרון ב'תמיד' ושפיר מרצה).

דף ח

זמה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו... מה ענין 'תמיד' להסח הדעת? – אלא הלימוד הוא מכך שכתוב ונשא אהרן... והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה' – כלומר כל זמן שהוא על מצחו יהיה נושא אותו לרצון לפני ה', והיינו שלא יסיח דעתו ממנו (עפ"י שפת אמת).

זלרבי יהודה נשבר הציץ מנא ליה? פירוש, מכך שרבי יהודה לומד מעל מצחו שאם אין הציץ על מצחו אינו מרצה, משמע שיש לו לימוד ממקום אחר שנשבר הציץ אינו מרצה, שאם לא כן הלא הלימוד נצרך לנשבר הציץ ואין לו יתור לאין עודהו על מצחו (עפ"י ראשונים; רעק"א).

מבואר בגמרא שהנחה פשוטה היא שצריך לימוד מן הכתוב שנשבר אינו מרצה. וא"ת הלא ציץ שבור אינו ציץ כשר ומאזה

טעם ירצה? ואפשר שנשבר היינו שאינו ראוי ללבישה, כגון במקום חיבור פתיל התכלת אליו או גם נפסק הפתיל אבל עיקר הציץ שלם, וכיון שכן היה מקום לומר שמרצה הגם שאי אפשר ללבשו שהרי הוא מרצה גם כשאינו על מצחו [אף לרבי יהודה – לולא קרא], קמ"ל קרא שצריך שיהא ראוי להינתן במצחו.

'אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם. דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד. מאי לאו בהא קא מיפלגי, רבי מאיר סבר טומאה דחוייה היא בציבור ורבי יוסי סבר טומאה היתר היא בציבור'. יש מי שמפרש שאין הנידון כלפי עבודת יום הכיפורים, כי לענין זה אין שום חילוק אם היוו עליו בכל יום או רק בשלישי ושביעי, אלא הפרישה עצמה מצוותה שתהא בטהרה, ועל כן אם טומאה 'דחוייה' הרי כל מה שיכולים להקדים את הטהרה בעת הפרישה מקדימים, אבל אם 'הותרה' אין צריך להקפיד על כך.

[ובזה מיושבת קושית התוס' הלא פרה אדומה שאין קבוע לה זמן ואינה דוחה שבת וטומאה, מה שייכות יש בה לשאלת הותרה או דחוייה בקרבן ציבור? – אך לפי האמור ניהא כי אמנם פרה עצמה אינה דוחה שבת וטומאה, אעפ"כ נחשבת דבר שבציבור לענין הפרישה, ולכן שאלת ההקפדה על מהירות הטהרה בזמן הפרישה תלויה בשאלה הכללית אם טומאה הותרה בציבור או דחוייה (עפ"י רא"מ הורביץ).

עוד יש לתרץ קושית התוס' לפי המבואר לעיל (ג): שלרבי יוחנן (רידיה) עיקר דין הפרישה בפרה אינו אלא מעלה בעלמא שלא כפרישת יום הכפורים [וכן כתבו אחרונים לדעת ריש לקיש שלמד מסיני, שזה שייך רק ביוהכ"פ שנכנס לפני ולפנים דומיא דמשה שנתקדש בעגן, ולא בפרה], אם כן סוברים רבי מאיר ורבי יוסי שהשוו חכמים בתקנתם הפרישה בפרה לפרישה ביוהכ"פ שהיא מעיקר הדין, וכיון שביהכ"פ די בהזאת שלישי ושביעי הוא הדין לפרה אעפ"י שפרה עצמה אינה קרבן ציבור. עוד בישב קושית התוס' – ע' בחדושי הנצי"ב.

ודעת רבנו הלל (בפירוש הספרי בהעלותך סה) שפרה אדומה דוחה את הטומאה, ולדבריו מובן החילוק בין 'הותרה' ל'דחוייה' אף לענין פרה

לכאורה היה נראה טעם הדבר שפרה אדומה דוחה את הטומאה הגם שאין קבוע לה זמן, דהיינו בטומאת מת שאי אפשר להיטהר בלא מי פרה, ועל כרחך הטומאה נדחית שאל"כ לעולם לא תבוא. ולפי זה באופן שיש אפר מצוי אינה דוחה, וזהו שהקשו התוס' הלא כאן שהאפר מצוי אין זה ענין לדחיית טומאה בקרבן ציבור. וצ"ב].

ובפשטות יש לפרש שאם נוקטים 'דחוייה' הרי צריך טהרה מעולה, על כן מזים עליו בכל יום שהרי הזאה בזמנה מצוה, אבל אם 'הותרה' אין ההזאה אלא מעלה בעלמא הלכך אין להחמיר בה להקפיד על זמנה (עפ"י ריטב"א. וע' שפת אמת).

'הרי שהיה שם כתוב על בשרו...'. נתבאר בשבת קכ.

'אלא דכולי עלמא להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצוה והכא בהא קמיפלגי, רבי מאיר סבר מקשינן הזאה לטבילה ור' יוסי סבר לא מקשינן'. ו'זמן טבילה' היינו אחר הזאה וכל שעדיין לא היווה לא חלה מצות טבילה, הלכך לרבי יוסי אפשר לאחר את ההזאה ליום אחר ואין בזה משום דחיית זמן הטבילה, שהרי יטבול לאחר ההזאה השניה בו ביום, ונמצא טובל בזמנו (עפ"י תוס' ישנים; תוס' ר"י הלבו). גם לפי מה שפסק הרמב"ם (פרה יא, ב ובפירוש המשנה פרה יב, יא) שאם לא היה בשביעי יכול לטבול בשביעי ואחר כך יזה, א"כ לכאורה נראה שזמן הטבילה הוא השביעי ול"ד לאחר ההזאה, מכל מקום אין זמן הטבילה ביום השביעי לטומאה אלא ביום השביעי שבסדר ההזאות, והואיל ומאחר את הזאת השלישי הרי עדיין לא הגיע זמן הטבילה עד היום השביעי לסדר טהרתו.

(ע"ב) 'זוה פרישתו לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעים בו'. אמנם ביום השביעי היו מטמאים אותו בנגיעה כדי שישורף את הפרה והוא 'טבול יום' (כדלעיל ב), אף על פי כן היו נזהרים מליגע בו בכל שבעה משום מעלה, ואם נגעו אסור לו לעבוד עבודה עד שיטבול ויטהר, כי עשאוהו כטמא כלפי פרת חטאת (עפ"י תוס' ישנים ב).

'הואה כל שבעה מי איכא והא קיימא לן דהואה שבות ואינה דוחה את השבת'. הגם שאין שבות במקדש [ומשמע שהוא הדין בהר הבית ולא רק בתוך המקדש עצמו], יש לומר הואיל והואה זו אינה אלא מעלה בעלמא ולא דין תורה, וגם אינה נצרכת לבו ביום אלא ליום אחר, ליום הכפורים – אינה דוחה שבת (ע' שער המלך סוף הלכות עבודת יוהכ"פ; שפת אמת).

'אלא מאי אית לך למימר שבעה לבר משבת'. נראה דלאו דוקא הוא, שהרי אם חלה שבת בשביעי שלו ואין מוים בה, כמו כן אין להוות בשלישי, וכן אם חלה בשלישי שלו אין להוות בשני, או אם חלה שבת בשלישי מה טעם להוות עליו בשביעי.

ואין נראה לפרש 'שבעה לבר משבת' – שמפרישים אותו קודם שקיעת החמה של היום הקודם והרי מוים עליו שבעה ימים חוץ משבת [וכמו שכתבו הר"ד ור"י הלבן לדעת האומר שלישי ושביעי, שאם חל אחד מהם בשבת מפרישים אותו יום קודם], שלפי זה אינו דומיא ד'לבר מרביעי'. גם פשט המשנה 'שבעת ימים' אין מורה כן. וברמב"ם (עבודת יוהכ"פ א, ד) מבואר שכשחל שלישי או שביעי בשבת אין מוים עליו כלל, והיינו לפי מה שפוסק שלישי ושביעי, וא"כ משמע למאן דאמר בכל יום יום יוצא שלעולם יש שני ימים שאין מוים עליו, וגם לא ברביעי לפרישתו. [ואין מסתבר לומר דלמ"ד הואה בזמנה מצוה יש להוות בשלישי שוהו זמנה, אף כשידוע שלא נזה בשביעי].

'אמר רבא: הלכך... כהן השורף את הפרה דבדידן תליא מילתא, מפרשינן ליה ברביעי בשבת כי היכי דניתרמי רביעי שלו בשבת'. הצ"ח חידש שלא אסרו הואה בשבת אלא הזאת שביעי לפי שהיא גומרת הטהרה והרי זה נראה כמתקן, אבל הואה בשלישי מותרת. והקשו עליו מסוגיתנו כי לפי חידושו אפשר להפריש הכהן השורף את הפרה מרביעי בשבת עד שבת, שהרי כל שלשה ימים ראשונים מוים עליו אפילו בשבת (בשו"ת אבני נזר (הו"מ עב) כתב שידוע דאישתמיטיה לצל"ח סוגיתנו).

אכן כבר השיב על כך הוא עצמו בספרו נודע ביהודה (תנינא או"ח קטו וי"ד קי) שהשגה זו מוטעית, כי כהן השורף את הפרה אי אפשר להוות עליו אלא על ידי תינוקות היושבים על גבי שוורים (כמבואר במשנת פרה ג, ב; רמב"ם פרה ב, ז) וזה אי אפשר בשבת שהרי משתמש בבעלי חיים. ומה שהוצרכו בגמרא לומר 'הואה שבות ואינה דוחה את השבת' היינו משום כהן גדול ביום הכפורים, אבל לשורף את הפרה בלאו הכי אי אפשר להוות עליו בשבת כאמור.

יש לעיין מדוע אין לאסור הזאת שלישי משום הכנה משבת לחול הלא אין לו כל צורך בו ביום וכל מעשהו אינו אלא כדי לטהרו לאחר זמן. ושמא י"ל שבהואה זו כבר עתה ניטהר במדת מה ומועיל לו לבו ביום [ובפרט לפי מה שכתב הרש"ש בחגיגה כג: שכלים שנגע בהם לאחר הזאת שלישי אינו טעון אלא הזאת שביעי – הרי שהטהרה אינה חלה כולה בסוף אלא בכל שלב ושלב]. ולפי זה יש מקום לתרץ הקושיא מסוגיתנו, כיון שכאן אין מדובר בטמא ממש רק לצורך יוהכ"פ ופרה אנו מחמירים לחשבו כטמא, א"כ בהואתו נמצא מכין ליום אחר שהרי לאותו יום אין ההואה מועילה לו מאומה.

'וכי לשכת פרהדרין היתה' – וכי היו יושבים שם פקידים המלך? 'והלא לשכת בלווטי היתה' כלומר של כהנים גדולים הנקראים שרים וחשובים? –

'אלא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלוטי ומתוך שנותנין עליו ממון לכהונה ומחליפין אותה כל שנים עשר חדש... את הכהונה הגדולה. לכך כינו את הכהנים הגדולים על שם 'פרהדרין' הללו שמתחלפים משנה לשנה על ידי המלך, ולכן לשכתם נקראת 'לשכת פרהדרין' (עפ"י רש"י [וע' פירוש רבנו יהונתן]).

ורש"י פירש 'מחליפין אותה' – את הלשכה. וע"ע חרושים ובאורים; שו"ת דובב מישרים ח"א קלא, ב.

ומתוך שנותנין עליו ממון לכהונה ומחליפין אותה כל שנים עשר חודש... ואם תאמר הלא יודע אדם בנפשו אם ראוי הוא אם לאו, ומדוע יתן דמים ויסכן עצמו? ויש לפרש שהיו נותנים ממון למלך כדי שיהיה הכהן הגדול צדוקי [ומסתיר עצמו ואינו מגלה הדבר], וכפי דעתם המוטעית של הצדוקים כך הוא סדר העבודה האמיתי שהמקום חפץ בו (בן יהוידע).

דף ט

'מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא, המוציא מחברו עליו הראיה'. ע' ר"ן נדרים ז. (בדין ספק מתנות עניים); חרושי הגרנ"ט נדרים ג; אבי עזרי מתנות עניים ד, ט.

– על קושית הראשונים מדוע לא אמרו גם לענין תרומת מעשר 'המוציא מחברו עליו הראיה' להיפטר מנתינתה לכהן בחנם, ויוכל למוכרה לכהנים – ע' במובא בסוטה מח ובחולין קלא.

'אלא מעשר שני נפרשו ונסקו וניכלוהו בירושלם? אמר עולא: מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן כל י"ב חדש... לא אטרחינהו רבנן'. וכיון שפטרם חכמים מלהעלות פירותיהם לירושלם, פטרם לגמרי ולא הטריחום כלל, אף לא לפדותם בשוה פרוטה – כדי שלא יהא פקפוק בדבר, ושמא לא יטרוהו לפדות אפילו בשוה פרוטה (ריטב"א).

לפי מה שפירשו התוס' על פי הירושלמי שמדובר בנחתומים המוכרים לחבר, לכאורה יש טעם פשוט שלא חייבם לפדות בשוה פרוטה, שהרי עדיף שהלוקח יפדם בשוויים כדין שלכתחילה.

'יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון... ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני...'. דרשו מקרא זה על המקדש שתכונתו היא להוסיף ימים לעובדים בו ביראת ה', ולקצר ימים לרשעים העובדים בו (עפ"י שפת אמת. עע"ש).

על תוספת / קיצור ימים מקיצבת ימיו של אדם – ע' בשו"ת רשב"ש קצה; חרושי אגדות מהרש"א.

'זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים...'. רמז: וקראתם דרור בארץ. 'דרור' בגימטריא 410.

'זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה...'. ונתתי משכני בתוכם. 'משכני' בגימטריא 420. (עפ"י בעל הטורים ויקרא כה, כו, י).

עוד על שנות בנין הבית הראשון, ע' רש"י ורד"ק מלכים–ב יד; הקדמת פירוש האברבנאל למלכים; עשרה מאמרות מאמר המדות ג; מאור עינים ל.